

Bringing Organisations & Network Development
to higher levels in the Farming sector in Europe

PROJEKT BOND

Nowe rozwiązania dla zbiorowego działania

Zbiorowe podejście do zarządzania gruntami

Przyszłość dla Żywności i Krajobrazu Europy

Zdjęcie 1

Doradztwo redakcyjne:

Centrum Pisma Akademickiego, Uniwersytet Coventry
Catalina Neculai i George Ttoouli

Autorzy:

Jyoti Fernandes (koordynator kampanii grupowych i koordynator polityki
w LandWorkers' Alliance w Wielkiej Brytanii).
Kathryn A. Miller (niezależny konsultant naukowy z Devon w Wielkiej Brytanii).

Współtwórcy:

Lars Veraart, Andrea Ferrante, Laura Balázs, Lindy Binder.

Korekta:

Wydział do spraw Wyżywienia i Rolnictwa Organizacji Narodów Zjednoczonych
Mariagrazia Rocchiggiani i Francesca Carpano
Uniwersytet Coventry
Angela Hilmi

Cytaty

Miller, K. A. & Fernandes, J. Collective Approaches to Land Management.
Projekt LandWorkers Alliance i EU BOND (2020).
Odpowiedzialność za przedstawione informacje i opinie
w tym raporcie należy wyłącznie do autorów.

Agencja i Komisja nie są odpowiedzialne za jakiegokolwiek wykorzystanie informacji.
Niniejszy raport jest częścią projektu BOND, który otrzymał dofinansowanie z unijnego
Programu Badań i Innowacji Horyzont 2020, w ramach Umowy o Dotację nr 774208.

Projekt i układ Cristina Canestrelli- Francesca Lucci
Lipiec 2020 Rzym, Włochy

THIS PROJECT HAS RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION'S HORIZON 2020 RESEARCH AND INNOVATION PROGRAMME
UNDER GRANT AGREEMENT N° 774208

Wstęp	4
Studium przypadku 1: Rumunia - Zarządzanie ziemią jako dobro wspólne	6
Wspólne ziemie w Alunișu w ciągu ostatnich 100 lat	7
Przyszłość	9
Studium przypadku 2: Szkocja - Wspólne działanie na rzecz dostępu do ziemi	10
Wspólne działanie tworzące sieci trustów gruntowych w całej Europie	11
Studium przypadku 3: Włochy - Wspólne działanie na rzecz regeneracji regionalnej	12
Zrównoważona innowacja	13
Orzechowy problem	14
Utrzymanie przy życiu starych tradycji	15
Perspektywy na przyszłość	15
Studium przypadku 4: Wielka Brytania - współpraca Nature Recovery Networks od lokalnych poziomów do europejskich, w celu przywrócenia różnorodności biologicznej	18
Kryzys bioróżnorodności	18
Polityka Wielkiej Brytanii w zakresie Środowiskowych Programów Zarządzania Gruntami	19
Tworzenie sieci dla przyrody	20
Przeniesienie sieci na poziom lokalny	20
Krajowe ramy prawne wspierające wysiłki społeczności	21
Studium przypadku 5: Węgry - Społeczność wspierająca leśnictwo	23
Struktura organizacyjna	23
Sposoby wzmocnienia naszej społeczności	24
Właściwy gatunek na właściwym miejscu, we właściwym czasie, pod odpowiednią opieką	25
Pozytywne plany na przyszłość	25
Studium przypadku 6: Holandia - Zarządzanie gruntami przez stowarzyszenie małych rolników	27
Układy zbiorowe	27
Praca z naturą	28
Ochrona tradycyjnej wiedzy	29
Wniosek	31

Słowa od autora

Aby stawić czoła narastającym wyzwaniom środowiskowym, społecznym i gospodarczym, przed którymi stoi ludzkość w związku ze zmianami klimatu oraz innymi kryzysami, należy przedstawić, rozszerzyć i przeskalować dobre praktyki agroekologiczne. Aby to osiągnąć, można zaprezentować alternatywę polegającą na działaniach zbiorowych skoncentrowanych na rolnictwie- organizowanych i prowadzonych przez grupę osób. Niniejsza publikacja przedstawia szereg różnych form zbiorowego działania, które mają na celu lepsze zrozumienie specyficznych kontekstów, operacji, wyzwań i możliwości wspieranych przez działania prowadzone w ramach projektu BOND (z ang. Bringing Organisation and Network Development, czyli Rozwoju Organizacji i Sieci w europejskim sektorze rolnym). W raporcie wskazano, że tworzenie sieci kontaktów, wymiana doświadczeń, budowanie zdolności i edukacja korzystająca z metod partycypacyjnych z podejściem wielostronnym i interdyscyplinarnym, dostosowana do potrzeb podmiotów rolniczych, są niezbędne do przyspieszenia przejścia na bardziej zrównoważone, sprawiedliwe i świadome ekologicznie rolnictwo. Wreszcie, raport pomaga również decydującym z obu krajów poprzez przedstawianie zaleceń politycznych sformułowanych przez rolników i inne powiązane podmioty (naukowców, członków organizacji społeczeństwa obywatelskiego itp.) - dotyczące na przykład regeneracyjnych praktyk rolniczych, zielonych zamówień publicznych i gospodarki społecznej - jako sposobów na promowanie powszechnie stosowanych zrównoważonych praktyk, środków i tworzenie sprzyjających warunków dla transformacji i regeneracji naszych systemów żywnościowych.

Wstęp

Ziemia jest wspólnym źródłem bogactwa całej ludzkości. Każdy, kto ma ziemię, ma dostęp do energii, wody, pożywienia, schronienia, leczenia, mądrości, dziedzictwa i pochówku.

Jednak ziemia jest czymś więcej, niż tylko szafką na narzędzia. Mimo, że daje, coś od siebie, to dyktuje swoje warunki, a jej warunki zmieniają się w zależności od miejsca. Rolnictwo zapoczątkowało więc ludzką kulturę, a różnorodność kulturowa, podobnie jak różnorodność biologiczna, adaptuje się do warunków, które narzuca Ziemia. Zarządzanie gruntami musi być zakorzenione lokalnie, ale również postrzegane w skali globalnej.

Ziemia i jej zasoby są coraz bardziej kwestionowane. Sześć miliardów ludzi konkuruje o zakup ziemi dla różnych sprzecznych zastosowań: jedzenia, wody, energii, materiałów budowlanych, pochłaniaczy dwutlenku węgla, schronienia, dzikiej przyrody, rekreacji, inwestycji. Wszyscy żyjemy razem na gęsto zaludnionej planecie, na której musimy zrównoważyć potrzeby nakarmienia wszystkich obecnych i przyszłych pokoleń wystarczającą ilością pożywienia, pozostawiając jednocześnie miejsce dla dzikiej przyrody i łagodząc skutki zmian klimatycznych.

Zbiorowe podejście do zarządzania gruntami jest teraz ważniejsze niż kiedykolwiek - musimy wspólnie pomyśleć o tym, kto jest ich właścicielem, jak są zarządzane, kto ma do nich dostęp oraz jak je chronić i przywracać do porządku, aby utrzymać rentowność finansową opartą na publicznym dobru.

Zbiorowe podejście

Zarządzanie gruntami w Europie ewoluowało na przestrzeni wieków. W ostatnich dziesięcioleciach konwencjonalne zarządzanie gruntami polegało na nawiązywaniu umów między indywidualnymi rolnikami, a państwem. Alternatywnym sposobem zarządzania gruntami jest podejście zbiorowe, które zazwyczaj angażuje wielu inwestorów i może przynieść większe korzyści społeczne oraz gospodarcze. Zbiorowe podejście, w ramach którego rolnicy, hodowcy, społeczności lokalne i władze ze sobą współpracują, może działać na rzecz ogólnego dobra społeczeństwa, różnorodności biologicznej i środowiska.

Niniejszy raport skupia się na pięciu różnych, zbiorowych podejściach do rolnictwa i systemach zarządzania gruntami, od tradycyjnych po progresywne. Każde podejście jest zilustrowane studium przypadku i obejmuje „metody” oraz sugestie dotyczące polityki, które pomogą innym osobom, pragnącym wdrożyć podobne programy. Przedstawione studia przypadków stanowią przykłady tego, jak innowacyjni rolnicy i hodowcy z całej Europy dostosowują się do zmieniających się realiów i odnoszą sukcesy w uprawie ziemi. Co ważne, chociaż studia przypadków dotyczą różnych krajów i są prowadzone na różną skalę, oraz w różnych typach krajobrazów, wszystkie sprzyjają poczuciu współpracy między rolnikami, a lokalnymi społecznościami. Opisane studia przypadków pokazują, w jaki sposób mieszkańcy wioski w transylwańskich górach w Rumunii współpracują przy hodowli zwierząt na wspólnych ziemiach, pokazują francuskie zaufanie do ziemi, które pomaga początkującym rolnikom, Włoskie rolnictwo ekologiczne, drobnych hodowców bydła mlecznego z Holandii, którzy

zjednoczyli się w celu ochrony swoich gospodarstw i stylu życia, oraz to, jak wizja jednego Węgra, by zasadzić drzewo dla każdego obywatela w jego kraju, staje się rzeczywistością. Przedstawiony zostanie również rodzący się program Nature Recovery Network w Wielkiej Brytanii.

Studia przypadku mają na celu wykazanie, że przyjęcie holistycznego spojrzenia na zarządzanie gruntami w Europie jest niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego, a także dla stworzenia odpornego na klimat środowiska kwitnącego różnorodnością biologiczną. Ochrona ekosystemów zajmuje ważne miejsce w programie UE, czego dowodem jest publikacja Unijnej Strategii Ochrony Różnorodności Biologicznej na 2030¹ r. Nadchodzące lata będą obejmowały działania związane z głównymi czynnikami powodującymi utratę różnorodności biologicznej, takimi jak zmiana sposobu użytkowania gruntów, zanieczyszczenie i zmiany klimatyczne. Zachęcanie do prowadzenia zrównoważonych praktyk rolniczych pomoże rozwiązać te problemy i przyniesie dodatkowe korzyści, w tym utworzenie nowych miejsc pracy, ochronę na zmiany klimatu oraz pomoże przywrócić populację zapylaczy i zapewnić zdrowie gleby.

Trwająca pandemia koronawirusa nauczyła nas, jak ważny jest zrównoważony rozwój w gospodarowaniu gruntami oraz, jakie korzyści mogą przynieść społecznościom lokalne sieci żywnościowe z krótkimi łańcuchami dostaw i dostępem do zielonych terenów rekreacyjnych. Pokazała nam również, jak ważna jest wspólna praca w duchu solidarności, aby przetrwać kryzys. Rolnicy i hodowcy poprzez współpracę, wykazali niezwykłą odporność i zdolność do szybkich zmian, w odpowiedzi na zmieniające się wymagania klientów. Tendencja do zacieśniania relacji wynikająca z przedstawionych tutaj przykładów, obejmuje chęć przystosowania się do zmiennej sytuacji, otwartość na wypróbowywanie nowych pomysłów oraz pewność współpracy i zaangażowania stron trzecich, włączając w to społeczność lokalną i grupy pozarolnicze, takie jak szkoły.

Świat stoi obecnie w obliczu kryzysu klimatyczno-przyrodniczego, w którego świetle zrównoważone zarządzanie gruntami nabrało nowego znaczenia. Każda wieś, miasto i region muszą ostrożnie gospodarować gruntami, tak aby zadbać o produkcję żywności, paliwa i włókna, przywracanie bioróżnorodności, a także sekwestrować dwutlenek węgla i łączyć ludzi z naturą, reagując w ten sposób na kryzys ekologiczny.

To wielkie wyzwanie wymaga zbiorowego działania na skalę niespotykaną dotąd w historii. Przedstawione studia przypadków dostarczają cennych informacji. Możemy się z nich uczyć oraz czerpać inspirację, by razem sprostać nowemu wyzwaniu.

---

¹ Komisja Europejska, Strategia Bioróżnorodności UE na rok 2030. Opublikowano 20 maja 20, 2020.

Studium przypadku

Studium przypadku 1: Rumunia - Zarządzanie ziemią jako dobro wspólne

Tradycyjne gospodarowanie pastwiskami we wsiach i produkcja serów w Alunișu, wiosce położonej w górach transylwańskich w Rumunii, są dobrym przykładem społecznego podejścia do wspólnego zarządzania gruntami. Lars Veraart, współzałożyciel Provision Transylvania, farmy i centrum nauki agroekologii i nieszkodzenia środowisku, jest nowym rolnikiem w wiosce. Lars wyjaśnia, jak pracuje z tradycyjnymi systemami zarządzania gruntami, ważnymi ze względu na ich znaczenie dla zachowania różnorodności łąk i życia wsi.

Przedstawione tutaj wieloletnie tradycje wspólnego zarządzania większymi obszarami ziemi, mogą służyć jako przykład dla nowoczesnych praktyk rolniczych.

Wieś Alunișu (po rumuńsku) i Magyarókerke (po węgiersku) leży w Transylwanii, w północno-zachodniej Rumunii. Znajdujące się na wysokości 650 metrów Alunișu, ma typowy kontynentalny klimat górski z mroźnymi zimami, deszczową wiosną oraz ciepłym i przeważnie suchym latem. Okres wypasu zwierząt rozpoczyna się pod koniec kwietnia i trwa do początku grudnia.

Od 2020 r. Alunișu ma około 100 mieszkańców, z których jedną trzecią stanowią Rumuni, a dwie trzecie Węgrzy (plus trzech obcokrajowców, w tym autor tego studium przypadku). W 1940 r. wieś zamieszkiwało ponad 750 osób. W czasach komunistycznych, liczba ta dramatycznie spadła, ponieważ wielu rolników zostało przesiedlonych do fabryk znajdujących się w miastach. Pod koniec tej epoki (grudzień 1989) we wsi pozostało nieco ponad 200 mieszkańców.

Od tego czasu obserwuje się tam stały spadek liczby ludności, spowodowany głównie wyjazdem młodych ludzi (obecnie już dobrowolnie) do miast lub wyjazdem za granicę. Zmniejszyła się również liczba zwierząt. W 1985 r. było w niej ponad 200 krów, 100 kóz, 350 owiec i 180 świń. Obecnie rolnicy z Alunișu posiadają razem około 15 krów, 10 kóz, 50 owiec i 25 świń.

Grunty rolne wokół wsi (750 hektarów) są nadal częściowo uprawiane przez miejscowych rolników i stanowią ich prywatną własność. Kilkaset hektarów pól wokół wsi (dokładna ilość nie jest znana i rośnie ona z roku na rok) zostało zakupione na użytek dużej hodowli owiec, która posiada tysiące owiec przeznaczonych na eksport mięsa na Bliski Wschód.

Część terenów wokół wsi jest wykorzystywana w ramach dóbr kolektywnych, definiowanych jako grunty, będące w posiadaniu wiejskiej społeczności i użytkowane wspólnie, zgodnie z normami, wywodzącymi się z tej społeczności². Około 10% gruntów rolnych w Rumunii jest

---

² Sutcliffe, L. M. E., Paulini, I., Jones, G., Marggraf, R., & Page, N. Wykorzystanie wspólnego wypasu w Rumunii oraz rola Wspólnej Polityki Rolnej. *International Journal of the study of the commons*, 7, 58–72 (2013).

wykorzystywanych jako tereny wspólnot. Zamiast kupować lub dzierżawić własne pastwiska, małe grupy rolników wypasają swoje zwierzęta na tych samych ziemiach.

Grupy te przyczyniają się do utrzymania dobrego stanu gruntów, tym samym dbając o potrzeby finansowe wspólnych terenów, a to wszystko w zamian za możliwość korzystania z ziemi. Bez dostępu do ziem kolektywnych nie mogliby oni hodować zwierząt ze względu na koszty zakupu lub dzierżawy wystarczającej ilości gruntu.

Tereny używane jako wspólne (około 60 ha) tworzą podgórze Horaity (1078 m n.p.m.) i nie są one łatwo dostępne dla sprzętu mechanicznego potrzebnego do upraw, dlatego wykorzystane zostały do wypasu zwierząt należących do okolicznych rolników. Większość tych pastwisk jest własnością prywatną wielu różnych gospodarstw domowych, dlatego zawierane są porozumienia o wykorzystaniu tych terenów jako terenów wspólnych. W Aluniżu niniejsze porozumienie jest zawierane bez żadnego oficjalnego potwierdzenia, ani bez obecności notariusza, ale ustnie między osobami mieszkającymi we wsi. Umowa podlega corocznej ponownej ocenie podczas spotkania. Inne wsie w regionie wybierają legalnie założone podmioty do zarządzania wspólnymi ziemiemi.

Wspólne ziemie w Aluniżu w ciągu ostatnich 100 lat

Przed nadejściem reżimu komunistycznego tereny wspólne były częściowo wykorzystywane do wypasu kolektywnego, a także po części do uprawy pszenicy. W epoce komunizmu przymusowa kolektywizacja ziemi i zwierząt podważyła autonomiczne użytkowanie wspólnych ziem.

Kolektywizacja rozpoczęła się w Aluniżu na początku lat sześćdziesiątych. Niektórzy rolnicy przyłączyli się dobrowolnie, inni zostali później do tego zmuszeni. Sytuacja spowodowała nieufność do rządzących, a także brak zaufania między członkami społeczności. Ta sama nieufność wydaje się nadal komplikować wiele potencjalnych form współpracy, np. powołanie podmiotu prawnego zajmującego się ochroną wspólnych ziem.

Od 1990 do 2016 roku hodowca owiec z pobliskiej wsi dzierżawił wspólne ziemie od społeczności dla własnego stada, a oprócz tego dzierżawił także stado owiec od mieszkańców (zobacz poniżej, jak to działało i działa do dziś). Inny pasterz został z kolei wynajęty przez mieszkańców do wypasu ich krów.

Każdego ranka o wschodzie słońca pasterz przechadzał się po wiosce, a każdy mieszkaniec wypuszczał swoją krowę lub krowy (maksymalnie cztery na gospodarstwo domowe). Dojenie było wykonane wcześniej. Pasterz chodził z krowami po wspólnych ziemiach, aż do zachodu słońca, kiedy odprowadzał je z powrotem do gospodarstw z pełnymi żołądkami i wymionami. Krowy znajdowały swoje własne obory na tyłach domu każdego rolnika, gdzie potem były dojone i nocowały. Okres takiego wypasu zaczyna się 24 kwietnia (w dzień św. Jerzego w Rumunii) i potrwa do 6 grudnia (w dzień św. Mikołaja) lub zakończy wcześniej jeśli w danym roku śnieg spadnie wcześniej.

Tradycyjny wypas

System ten działał do czasu, gdy liczba krów spadła do tego stopnia, że kilku rolników, którzy nadal trzymali krowę na potrzeby rodziny, nie było już stać na opłacenie pasterza przez całe lato. W Aluniżu ten moment nadszedł w 2016 roku.

W 2020 r. 15 krów, które pozostały we wsi, jest trzymane na części wspólnych gruntów za pomocą prostego ogrodzenia elektrycznego. Właściciele rano przyprowadzają krowę i wieczorem zabierają ją z powrotem. Pozostała część wspólnych ziem jest wykorzystywana przez drobnego hodowcę owiec, który mieszka w wiosce, położonej wyżej w górach i około 24 kwietnia zabiera swoje stado owiec do Aluniżu.

Hodowca owiec pozostaje tam wraz ze swoim stadem, aż do zimy. Za użytkowanie wspólnych gruntów płaci społeczności około 900 euro czynszu. Połowa tej płatności to darowizna na rzecz kościoła (aby uniknąć skomplikowanej pracy polegającej na płaceniu każdemu prywatnemu właścicielowi z osobna za poszczególne działki ziemi), a pozostała połowa jest płacona na utrzymanie pastwisk. Oprócz opieki nad własnymi owcami, zajmuje się on także owcami i kozami rolników z Aluniżu. Za tę pracę płaci się mu około 7,5 euro za zwierzę na sezon (siedem miesięcy). Z każdego dojenia zwraca on 40 litrów mleka właścicielowi. Pozostałe mleko jest dla niego.

Przykładowo, jeśli rodzina powierzy hodowcy sześć owiec na okres letni, poniesie koszt (6 x 7,5 euro) 45 euro, przy czym dodatkowo otrzyma (6 x 40 litrów) 240 litrów mleka. Mleko jest dostarczane w partiach 50–100 litrów i służy gospodarzom do produkcji sera. W tej chwili działa to tak, że pasterz dostarcza mleko, a rodzina zapewnia mu posiłki na ten dzień.

Ta metoda korzyści obopólnej spaja stare tradycje z nowymi okolicznościami i zabezpiecza funkcjonowanie całej społeczności. Bez dostępu do wspólnych ziem, miejscowi chłopi nie byłiby w stanie hodować swoich krów, owiec, czy też kóz. Struktura ich życia i cały styl funkcjonowania wspólnoty polegający na życiu w społeczności, przestałby istnieć.

Większość mleka owczego jest używana do produkcji sera. Pasterz codziennie robi ser w owczarni i sprzedaje go na miejscu. Mleko, które otrzymują mieszkańcy, jest wykorzystywane na własne potrzeby. Miejscowy ksiądz również został serowarem - kupuje mleko krowie od mieszkańców wioski i mleko owcze od pasterza, a także produkuje i sprzedaje swój własny ser. Zaczął robić sery, gdy zobaczył, że ciężarówka do zbierania mleka przestała odwiedzać Aluniżu.

Odbieranie mleka zostało wstrzymane, ponieważ ta stosunkowo mała wioska była ekonomicznie nierentowna dla spółdzielni mleczarskiej (obecnie należącej do FrieslandCampina - międzynarodowej firmy mleczarskiej z siedzibą w Holandii). Wraz z tą zmianą, mieszkańcy wsi widzieli, jak zniknęła ich znaczna część dziennych dochodów. Byliby zmuszeni do sprzedaży swoich krów, gdyby nie interwencja księdza, który zaczął kupować ich mleko. Na razie istnieje krucha, choć funkcjonująca równowaga między zwierzętami, ziemią i ludźmi.

Przyszłość

Wspólne ziemie są pod presją, ale nie tylko w Alunişu. Konsolidacja gruntów, zakup gruntów na dużą skalę przez wielkie firmy, spadek liczby rolników i nierówny podział dopłat z Europejskiej Wspólnej Polityki Rolnej, to tylko niektóre z przyczyn.

Istnienie wspólnych ziem ma kluczowe znaczenie dla kontynuacji rolnictwa na własną rękę. Powrót do koncepcji terenów kolektywnych może pomóc zarówno doświadczonym, jak i początkującym rolnikom w zarządzaniu niewielką liczbą zwierząt przy jednoczesnym utrzymaniu dostępu do wystarczającej ilości pastwisk. Model ten może okazać się niezwykle istotny dla rentowności wielu małych gospodarstw agroekologicznych.

Oprócz wielu bezpośrednich korzyści, jakie dają wspólne ziemie drobnym rolnikom, cała społeczność czerpie zyski ze wzbogacenia naturalnego i kulturowego. Wspólne pastwiska są siedliskiem znacznie większej liczby gatunków roślin i zwierząt, niż monokulturowe pastwiska w gospodarstwach uprzemysłowionych. Zwiększone więzi społeczne przyczyniają się natomiast do bardziej ożywionej społeczności lokalnej.

Wskazówki „Jak to zrobić”:

- Przemysł sprawę i bądź elastyczny dzięki koncepcji dobra wspólnego. Spółdzielnie i stowarzyszenia, te oficjalne i nieoficjalne, mogą pomóc w zarządzaniu wspólnymi pastwiskami. Kilku drobnych rolników może z łatwością połączyć siły, podzielić się pracą i ubiegać o dopłaty.
- „Obywatele nierolni” i nowi rolnicy będą prawdopodobnie zainteresowani przyłączeniem się do takiego projektu.
- Pomyśl o „koncepcji wioski”. Afrykańskie przysłowie „potrzeba wioski, by wychować dziecko” można zinterpretować jako: „potrzeba wioski, aby mieć stado”.
- Miej oko na europejskie fundusze rozwojowe.
- Śledź informacje na temat dynamiki rolnictwa w twojej okolicy, aby uniknąć nieoczekiwanych rozczarowań i nie przegapić nowych zaskakujących możliwości.

Miejscowi pasterze (od Lars Veraart).

Zdjęcie owczego sera od Lars Veraart

Sugestie dotyczące polityki:

- Doceniaj i chroń pozostałe grunty wspólne i odtwarzaj wspólne tereny, które zostały utracone.
- Więcej dopłat dla drobnych rolników ze wspólnej polityki rolnej UE (WPR).
- Polityka lokalna: przejrzystość dla młodych rolników i nowych pracowników. Polityka krajowa powinna wspierać lokalnych konsultantów i krótkie łańcuchy dostaw żywności („z pola na stół”).
- Należy uznać drobnych rolników agroekologicznych za głównych współtwórców nowego, zrównoważonego modelu rolnictwa.

Zdjęcie

Studium przypadku 2: Szkocja - Wspólne działanie na rzecz dostępu do ziemi

Dla początkujących rolników zwykle największym wyzwaniem jest znalezienie odpowiedniej ziemi. Roz Corbett jest początkującym rolnikiem i zainspirował się francuską organizacją Terre de Liens, która pomaga rolnikom i współpracuje ze Scottish Farmland Trust oraz siecią trustów gruntów rolnych w całej Europie, aby pomóc nowym rolnikom w dostępie do ziemi i zarządzaniu nią.

Scottish Farmland Trust AGM zdjęcie: Roz Corbett

W Europie niewielka, ale jednak znaczna liczba osób stawiających pierwsze kroki w rolnictwie pochodzi z rodzin nierolniczych³. Tradycyjnie, nowi rolnicy to dzieci obecnych rolników, które przejmują ich rodzinne firmy, pracując na gruntach należących do ich rodziców i dziadków. Jednak badania sugerują⁴, że coraz więcej przyjezdnych wraca do rolnictwa jako sposobu na życie i wnosi ze sobą nowe podejście do zarządzania gruntami, które łączy współczesną świadomość kryzysu środowiskowego i zrównoważoną produkcję żywności.

Niektórzy z tych nowoprzybyłych zakładają ekologiczne gospodarstwa na małą skalę, w których obowiązują krótkie łańcuchy dostaw- na przykład towar trafia na lokalny rynek, a nie do dużych sieci supermarketów.

Jednym z najważniejszych wyzwań, przed jakimi stają nowi rolnicy w Europie, jest znalezienie i uzyskanie dostępu do odpowiednich gruntów pod uprawę. Inne poważne problemy obejmują nauczenie się, jak założyć uprawę i zarządzać nią, a następnie znaleźć rynek zbytu, na którym można sprzedawać swoje produkty.

Jak więc nowi rolnicy mogą współdziałać, aby stworzyć możliwości wspólnego dostępu do ziemi i zarządzania nią?

W Europie powstały inicjatywy wsparcia dla nowicjuszy, próbujących swych sił w zawodzie rolnika. We Francji jedną z pionierskich organizacji jest założona w 2003 roku Terre de Liens (TdL), której celem jest zapewnianie praktycznego wsparcia drobnym lub większym rolnikom ekologicznym.

Terre de Liens pomaga swoim rolnikom w uzyskaniu dostępu do ziemi, poprzez zakup i dzierżawę gruntów na podstawie długoterminowych umów. Przez cały czas ziemi te są uprawiane ekologicznie w oparciu o dzierżawę w dłuższej perspektywie. Kluczową rolę odgrywa zbiorowe podejście do zarządzania ziemią na obszarze przyległych działek rolniczych.

³ European Access to Land network. *Europe's new farmers: Innovative ways to enter farming and access land* (2018). Dostępne pod adresem: www.accesstoland.eu

⁴ Monllor i Rico, N. & Fuller, A. M. Newcomers to farming: towards a new rurality in Europe. *Documents d'Anàlisi Geogràfica* 62, 531–551 (2016).

Każde z gospodarstw działa indywidualnie, aczkolwiek współpracują one w ramach większego planu dostarczania usług ekosystemowych i ekologicznej uprawy żywności.

Ich pola uprawne są prowadzone przy koordynacji i współpracy władz lokalnych oraz mieszkańców poprzez wydarzenia, takie jak warsztaty i wycieczki po gospodarstwach rolnych, a także poprzez dostarczanie świeżych produktów do miejscowych sklepów i rynków.

Od momentu powstania, Terre de Liens wspierało lub nadal wspiera około 200 rolników w 150 gospodarstwach i zabezpieczyło 3200 hektarów ziemi uprawnej w całej Francji. Organizacja wykonuje istotną pracę, ponieważ przyszłość rolnictwa jest jednym z głównych problemem we Francji, gdzie każdego roku około 30 000 rolników przechodzi na emeryturę, ale tylko około 13 000 nowych rolników podejmuje się tego zawodu⁵. Co więcej, 72% nowych rolników, którym pomógł Terre de Liens, nie wywodziło się z rodzin rolniczych - chociaż wszyscy są żywo zainteresowani karierą rolniczą.

Wspólne działanie tworzące sieci trustów gruntowych w całej Europie

Roz Corbett jest początkującym rolnikiem, który zainspirował się Terre de Liens na początku tworzenia Scottish Farmland Trust. „Wiele osób chce rozpocząć uprawę roli”, powiedział Roz, dodając: „Mieszkam w Glasgow, gdzie znajduje się ogromny rynek lokalnej żywności z bardzo ograniczonym dostępem do ziemi, która jest bardzo droga. Mając dostęp do ziemi, mógłbym mieć piękną farmę, która mogłaby zatrudniać wielu ludzi, szkolić innych nowych rolników, zapewniać dobre jedzenie i dbać o środowisko. Nie jestem zainteresowany posiadaniem ziemi. Chcę tylko dobrze się nią zaopiekować”.

Szkocja ma jeden z najbardziej skoncentrowanych wzorców własności ziemi w Europie, co sprawia, że bardzo trudno jest znaleźć ziemię będąc nowym rolnikiem. Każda, która pojawia się na sprzedaż, jest droga i najczęściej sprzedawana istniejącym już gospodarstwom, a nie wprowadzana na rynek publiczny. Pojawiają się trudności w sprawach budowlanych. Warunki najmu również należą do trudnych.

Trusty gruntu rolnego są rozwiązaniem obu tych problemów, ponieważ umożliwiają nowym rolnikom dostęp do gruntów o dowolnej wielkości na podstawie długoterminowej dzierżawy.

Warsztaty dotyczące wymiany nasion- zdjęcie: Clem Sandison

Wzięcie gruntu w trust, wspiera na szerszą skalę zarządzanie siedliskami w gospodarstwach i ułatwia zbiorowe łańcuchy dostaw. Ponieważ zarządcy gruntów wiedzą, że ziemia będzie chroniona dla przyszłych pokoleń, zgodnie z tymi samymi zasadami jakie obowiązują, umożliwia im to myślenie długoterminowe i sadzenie drzew lub przywracanie stanu gleby i łąk.

W 2016 roku członek Scottish Farmland Trust wraz z innymi osobami z Czech, Niemiec i Grecji odwiedził pracowników i najemców Terre de Liens w ramach tygodniowego programu

⁵ https://www.accesstoland.eu/IMG/pdf/a21_newentrants_handbook.pdf

wymiany doświadczeń, skierowanego na odkrywanie innego rodzaju wsparcia, którego potrzebują firmy.

Kiedy Veronique Rioufol z Terre de Liens wzięła udział w posiedzeniu parlamentu Szkocji, spotkała się z przedstawicielami Scottish Land Commission, aby zainspirować ich do stworzenia programu zakładania gospodarstw rolnych i określenia przepisów regulujących rynek gruntów.

Roz powiedziała: „Ten ogólnoeuropejski dostęp do sieci gruntów doprowadzi do rewolucji we własności i zarządzaniu gruntami, tworząc trusty gruntowe w każdym regionie!”

Szkockie grunty rolne

Wskazówki „Jak to zrobić”:

- Budowanie sieci to najlepszy sposób na znalezienie wsparcia potrzebnego do rozpoczęcia działalności rolniczej.
- Rozpoczęcie kariery rolniczej może odbywać się poprzez formalne szkolenie na uczelni wyższej lub stopniowe wdrażanie (nauka przez działanie).
- Identyfikacja i pielęgnowanie powiązań z lokalną społecznością może pomóc w zabezpieczeniu odpowiedniej ziemi pod trusty gruntów rolnych.
- Pomyśl o tym, że „całość może być czymś więcej, niż sumą jej części”.

Zalecenia dotyczące polityki:

- Rządy krajowe i UE powinny wspierać finansowanie funduszy powierniczych z budżetu przeznaczonych na rozwój obszarów wiejskich, a także sposobów na osiągnięcie bardziej zrównoważonego środowiskowo zarządzania gruntami
- UE powinna zapewnić dotacje kapitałowe na rozpoczęcie działalności dla nowych rolników
- Wsparcie w postaci dotacji powinno odzwierciedlać zmiany zachodzące w społeczności rolniczej, zapewniając wsparcie dla tych, którzy mogą nie być wspierani przez tradycyjne dotacje, w tym starszych rolników (w wieku powyżej 40 lat) lub wsparcie dla rolnictwa niszowego i innowacyjnych modeli zarządzania gruntami, takich jak agroekologia i agroleśnictwo.
- Ulga podatkowa na inwestycje społeczne naprawdę pomaga w tworzeniu trustów gruntowych.

Szkocka owca

Studium przypadku 3: Włochy - Wspólne działanie na rzecz regeneracji regionalnej

Włoskie bioregiony są efektem wspólnych działań przeprowadzanych na poziomie regionalnym, które łączą w sobie zarządzanie gruntami, produkcję żywności ekologicznej, lokalną społeczność, dziedzictwo kulturowe i tradycyjne rzemiosło.

Andrea Ferrante jest jednym z założycieli włoskiego ruchu bioregionów. Wyjaśnia, w jaki sposób współpraca między władzami lokalnymi, rolnikami, rynkami żywności i turystyką wspiera różnorodność biologiczną, zwiększa dochody lokalnych rolników, promuje dziedzictwo kulturowe oraz tożsamość lokalną, a także zachęca młodych ludzi do rozpoczęcia kariery w ekologicznym rolnictwie na małą skalę.

Bioregiony sprzyjają współpracy między rolnikami, lokalnymi mieszkańcami, biurami turystycznymi, władzami lokalnymi oraz innymi instytucjami i organizacjami kulturalnymi i historycznymi. Działania te mają na celu rewitalizację całych regionów na poziomie gospodarczym, społecznym, a także środowiskowym.

Włochy mają 30 biookręgów: pierwszy - Biodistrict del Cilento - powstał w 2004 r. (Choć formalnie uznano go dopiero w 2009 r.); najnowszy - Biodistrict Maremma Etrusca e Monti della Tolfa - powstał w tym roku (2020). We Włoszech i poza nimi utworzono również inne bioregiony takie jak międzynarodowa sieć ekoregionów, która powstała w 2014 r., i obejmuje Portugalię, Francję, Austrię, Szwajcarię i Hiszpanię.

Biodistretto della Via Amerina e delle Forre to stowarzyszenie oparte na członkostwie, w którego skład wchodzi 13 gmin prowincji Viterbo oraz lokalnej wspólnoty rolników ekologicznych (50 km na północ od Rzymu). Populacja tych terenów obejmuje około 70 000 mieszkańców, tym samym zrzeszając ponad 300 aktywnych gospodarstw ekologicznych.

Misją stowarzyszenia jest promowanie równomiernego rozwoju na poziomie terytorialnym w myśl koncepcji agroekologicznej, z naciskiem na zrównoważoną turystykę, wykorzystanie energii odnawialnej i środków ochrony środowiska, zrównoważoną gospodarkę odpadami oraz na promowanie gospodarki opartej na obiegu zamkniętym.

Co więcej, Biodistretto wspiera lokalne społeczności w przejściu na model produkcji o zerowej emisji. Biodistretto promuje wykorzystanie energii odnawialnej i stanowi kluczowy element poziomu lokalnego, który tworzy warunki, umożliwiające sprawną realizację projektu poprzez zaangażowanie lokalnych władz publicznych, społeczeństwa obywatelskiego oraz sektora prywatnego.

Azienda Lucciano zdjęcie: Andrea Ferrante

Amerina zdjęcie: Andrea Ferrante

Zrównoważona innowacja

Mieszkam w Viterbo i byłem jednym ze współzałożycieli Biodistrict della Via Amerina e delle Forre w Viterbo w środkowych Włoszech w 2011 roku.

Należę do spółdzielni rolno-społecznej, która prowadzi 4-hektarowe ekologiczne gospodarstwo warzywne w Tuscani oraz 7-hektarowe gospodarstwo zbożowo-pastwiskowe w Civita Castellana, które produkuje głównie organiczne warzywa na lokalne rynki w prowincji

Viterbo i Rzymie, około 50 km (30 mil) na południe. Odkąd pamiętam, w naszym regionie - zamieszkałym przez około 70 000 mieszkańców w sieci starych wiosek lub małych gospodarstw, panował ruch organiczny.

W naszym bioregionie rolnicy oraz producenci wytwarzają i sprzedają różnorodne produkty: wino, oliwę z oliwek, sery takie jak mozzarella i ser owczy, wyroby z wieprzowiny oraz szafran. Prowadzimy agroturystykę i międzynarodową szkołę agroekologiczną Schola Campesina.

Wiele produktów z naszego regionu jest sprzedawanych na głównych bazarach w Rzymie lub na mniejszych rynkach lokalnych. Podczas obecnej pandemii koronawirusa przyzwyczajenia ludzi uległy zmianie. Zamiast jeść w restauracjach i domach przyjaciół, wszyscy śniadanie, lunch i kolację jedli w domu. Rodziny chciały kupować żywność dobrej jakości, dlatego rolnicy stworzyli programy sprzedaży bezpośredniej dla lokalnych rodzin. Ten rodzaj adaptacji jest mocną stroną drobnych rolników z naszego bioregionu - nie jesteśmy powiązani z jednym konkretnym rynkiem, dzięki czemu możemy łatwo dostosować się do różnych sytuacji.

Drobni rolnicy i producenci z Bioregionu della Via Amerina e delle Forre są innowatorami. Nazywam ich tak, ponieważ dostosowali swoje tradycyjne metody uprawy do wymagań współczesnego świata, jednocześnie koncentrując się na zrównoważonym rozwoju. Rolnicy respektują silne zasady społeczne i kulturowe, a także współpracują z miejscową ludnością. Częścią zasad stojących za tym ruchem jest wyjście poza „pojedyncze gospodarstwo”. Jako spółdzielnia nauczyliśmy się, że skuteczniej pracujemy jako grupa gospodarstw, która obejmuje całą lokalną społeczność. Potrzebujemy rolników i ludzi z innych zawodów, aby współpracowali z nami na rzecz zrównoważonego modelu produkcji i dystrybucji żywności.

Bycie częścią bioregionu może również pomóc w ochronie terytorium przed zagrożeniami, takimi jak zmiana użytkowania gruntów lub zanieczyszczenie. Przykładowo, na naszym terytorium znajduje się kilka starych kamieniołomów, atrakcyjnych z punktu widzenia firm, które pragną je wypełnić odpadami. Jednakże w naszym regionie funkcjonuje mnóstwo gospodarstw ekologicznych i obawiamy się, że napełnianie tych kamieniołomów śmieciami grozi zanieczyszczeniem zasobów wód gruntowych, a to z kolei może zaszkodzić lokalnej bioróżnorodności i terenom rolniczym. Zamiast tego wolelibyśmy zrównoważone gospodarowanie odpadami i recykling różnych rodzajów odpadów - na przykład organicznych, plastikowych, aluminiowych, szklanych i papierowych. Pragniemy w ten sposób zapobiec niezrównoważonemu zarządzaniu kamieniołomami.

Orzechowy problem

Nasz region jest jednym z głównych obszarów uprawy orzechów laskowych we Włoszech. Uprawy orzechów laskowych były tu niegdyś niewielkie, ale od lat 70. XX wieku ich rozmiar stale rośnie. Jednym z największych wyzwań społeczno-ekonomicznych i środowiskowych, przed którymi stoi nasz region, są intensywnie uprawiane plantacje orzechów laskowych. W 2012 roku pojawiły się duże farmy uprawiające orzechy dla międzynarodowej firmy cukierniczej Ferrero, która produkuje na przykład Nutellę.

Niektóre gospodarstwa ekologiczne w naszym bioregionie znajdują się blisko upraw orzechów laskowych. Ci rolnicy obawiają się, że pestycydy używane do uprawy orzechów mogą mieć niszczący wpływ na życie istotnych dla rolnictwa owadów i zapylaczy. Zmniejszona różnorodność biologiczna może mieć negatywny wpływ na lokalnych rolników ekologicznych, którzy polegają na naturalnych metodach zwalczania szkodników. Rolnicy z naszego obszaru biologicznego współpracują z lokalnymi władzami, aby zapewnić zgodność stosowania pestycydów z dyrektywami UE. Pracując razem jako grupa rolników, jesteśmy silniejsi i możemy chronić zdrowie środowiska i lokalnych społeczności.

Wdrożenie podejścia agroekologicznego doprowadzi do lepszej ochrony lokalnej różnorodności biologicznej i rozsądnej redukcji gazów cieplarnianych.

Castel sant Elia- (zdjęcie: Andrea Ferrante)

Utrzymanie przy życiu starych tradycji

Inną ważną rolę bioregionów jest poprawa jakości edukacji w szkołach, która pomaga dzieciom zrozumieć założenia i wartości rolnictwa ekologicznego w kontekście zrównoważonego rozwoju. Dwadzieścia lat temu włoscy rolnicy ekologiczni byli wyśmiewani z powodu alternatywnego stylu życia, ale teraz jesteśmy postrzegani jako centralna część społeczeństwa.

Rolnicy ekologiczni są doceniani przez społeczność i są dumni z tego, że mogą zachęcić nowe pokolenie do wykonywania tego zawodu. Młodzi ludzie mają odwagę przyjąć podejście agroekologiczne i dbać o środowisko. Biodistrict della Via Amerina e delle Forre to doświadczona spółdzielnia, która pomaga nowoprzybyłym w osiedleniu się, udzielając porad dotyczących technik uprawy i pozyskiwania ziemi.

Znalezienie ziemi do uprawy może być trudne, ponieważ drobni rolnicy ekologiczni muszą konkurować z dużymi firmami, które inwestują w duże gospodarstwa i podnoszą koszt gruntu. Plantacje orzecha laskowego zmieniają strukturę społeczną społeczności lokalnych, asymilując liczne małe gospodarstwa, które byłyby powszechne 20 lat temu.

Perspektywy na przyszłość

Nasz bioregion to prawna organizacja non-profit, w skład której wchodzi rolnicy, instytuty kultury, rzemieślnicy i naukowcy z Uniwersytetu della Tuscia w Viterbo. W naszych przyszłych planach będziemy kontynuować prace nad lokalną polityką żywnościową, obejmując cztery główne obszary prac:

1. Przyjmowanie zrównoważonych praktyk agroekologicznych obejmując 50% naszych wszystkich gruntów ornych. Obecnie około 23% całkowitej powierzchni gruntów ornych w bioregionie (na terenie 13 gmin) zostało przekształconych w ekologiczne lub agroekologiczne.
2. Produkowanie zero odpadów we wszystkich wsiach.
3. Promowanie energii odnawialnej.
4. Zachęcanie do ekoturystyki, promując ścieżkę Via Amerina oraz stworzenie lokalnej

sieci muzeów, małych hoteli i restauracji.

Dobrym przykładem naszych działań było wynajęcie przez spółdzielnię gospodarstwa rolnego od emerytowanego rolnika, który nie chciał sprzedać swojej ziemi. Rolnik ten wspiera spółdzielnię wiedzą i doświadczeniem, co oznacza, że jego praktyki będą kontynuowane przez przyszłe pokolenia – jest to rodzaj transferu wiedzy, typowy dla bioregionu. Chcemy, aby miasta w pobliżu wsi, a także i same wsie stały się atrakcyjnymi miejscami, gdzie mieszkańcy żyliby na dostatnim poziomie, a młodzi ludzie bez przeszkód znajdowali zatrudnienie.

W ciągu najbliższych kilku lat spółdzielnia rozpocznie uprawę ziemi w Civita Castellana, którą wynajęliśmy od Kościoła. Planujemy wykorzystać ten teren do działań edukacyjnych, a docelowo chcemy tutaj uprawiać i sprzedawać karczochy. Lokalna odmiana karczochów nosi nazwę „carciofo di Orte” - Orte to wioska położona nad rzeką Tevere, na północ od naszego bioregionu. Dzięki swojej charakterystyce genomicznej Karczochy Carciofo di Orte stały się miejscowym specjałem znanym w całym regionie Lacjum. Zamierzamy wnioskować o nadanie statusu oznaczenia geograficznego (GI), co dodatkowo podniesie wartość upraw. Status ten wzmocni sieć lokalnych rolników zaangażowanych w program wskrzeszenia starej odmiany karczochów, stanowiącej cenny łącznik pomiędzy współczesnością a dziedzictwem kulturowym naszej społeczności.

Mamy nadzieję, że zainspirujemy rolników w całej Europie do tworzenia własnych kolektywów, współpracując, aby wyjść poza indywidualne działania. Dynamika wspierana przez prace tego i wielu innych bioregionów we Włoszech jest przykładem nowego podejścia do systemów żywnościowych i odżywiania w sposób holistyczny i pokazuje, że agroekologia jest krokiem naprzód z sieci lokalnej do globalnej.

Wskazówki „Jak to zrobić”:

- Wyjdź poza produkcję żywności, aby objąć inne sektory, takie jak turystyka i rzemiosło.
- Przyjmij holistyczne podejście i miej otwarty umysł na współpracę ze wszystkimi.
- Każdy region wymaga szczególnej uwagi lub specjalizacji w oparciu o lokalne środowisko i jego różnorodność naturalną i kulturową.
- Twórz stowarzyszenia rolników, aby mogli wspólnie negocjować z gminami.

Zalecenia dotyczące polityki:

- Władze krajowe powinny zapewnić wsparcie finansowe na rzecz regionalnych inicjatyw terytorialnych w kontekście planu krajowego zarówno stowarzyszeniom rolników, jak i gminom.
- Europejskie fundusze na rozwój regionalny powinny wspierać koncepcję bioregionów.
- Tworzenie bioregionów powinno być częścią zielonych programów naprawy gospodarczej po Covid-19, jako sposób na promowanie zrównoważonego wzrostu gospodarczego.
- Koncepcja Bioregionów mogłaby być powiązana ze zrównoważonym transportem i wspierać inwestycje w odnowę kolei.

- Trusty gruntowe powinny zostać włączone do modelu bioregionów, aby zapewnić dostęp do ziemi nowym uczestnikom, w połączeniu z przepisami ograniczającymi zakup gruntów przez firmy zarejestrowane za granicą.

Azienda Lucciano

Zdjęcie

Studium przypadku 4: Wielka Brytania - współpraca Nature Recovery Networks od lokalnych poziomów do europejskich, w celu przywrócenia różnorodności biologicznej

Wielka Brytania jest częścią zakrojonego na szeroką skalę europejskiego planu stworzenia sieci korytarzy bioróżnorodności poprzez łączenie wspólnych inicjatyw gospodarowania gruntami. Działania te mają na celu przywrócenie różnorodności przyrody w odniesieniu do całości krajobrazu. Sue Young z brytyjskiej organizacji charytatywnej The Wildlife Trusts przedstawia sposoby na rozwój ogólnokrajowej sieci ochrony przyrody, obejmującej całą Wielką Brytanię. Z kolei Ines Cavill współpracuje na poziomie lokalnym z rolnikami i zarządcami gruntów w Char Valley w Dorset na południu Anglii w ramach społecznego projektu o nazwie „Lifelines”, który łączy poszczególne obszary lub grunty (niezależnie od ich wielkości) w ramach tego ambitnego europejskiego działania w zakresie zarządzania gruntami.

Kryzys bioróżnorodności

Odnowienie ekosystemu na poziomie lokalnym i krajobrazowym jest czymś niezbędnym. Według Międzyrządowej Platformy Naukowo-Politycznej ds. Różnorodności Biologicznej i Usług Ekosystemów, która jest organem międzyrządowym, globalna utrata różnorodności biologicznej stanowi kryzys i odbywa się w tempie niespotykanym w historii ludzkości. Powszechne wymieranie zwierząt, ptaków, owadów i roślin dotyka wiele typów siedlisk, obejmując tym samym środowiska lądowe i wodne: raport WWF⁶ z 2018 roku wykazał, że globalne populacje dzikich zwierząt (ryby, ptaki, ssaki, płazy i gady) zmniejszyły się średnio o 60% w latach 1970–2014. Działalność ludzka, włączając to wylesianie, zanieczyszczanie i zmianę sposobu użytkowania gruntów, dodatkowo spotęgowała te straty. Co więcej, niektóre z destrukcyjnych skutków były spowodowane rolnictwem i produkcją żywności⁷.

Zdrowy ekosystem to taki, który wspiera wiele różnych gatunków zwierząt i roślin. Ta różnorodność biologiczna jest ważna z wielu powodów, w tym dla zdrowia gleby, składowania dwutlenku węgla, zapylania oraz hodowli roślin dla nowych leków - nie wspominając o zdrowiu i dobrostanie ludzi. Ochrona i odtworzenie dzikiej przyrody i ekosystemów jest ważne, ale skomplikowane z powodu konieczności uwzględnienia innych czynników, takich jak rolnictwo i wytwarzanie energii. W rezultacie rządy, organizacje pozarządowe, rolnicy i naukowcy badają najskuteczniejsze sposoby wykorzystania ziemi, tak aby pomóc w odbudowie przyrody.

Char Valley Stream- zdjęcie: Kit Vaughan

W ramach strategii Komisji Europejskiej odnośnie do różnorodności biologicznej do 2030 r.⁸ omówiono wizjonerski, długoterminowy plan przywrócenia bioróżnorodności. Kluczowe części propozycji KE to: ograniczenie zanikania przyrody i zapobieganie wymieraniu gatunków

⁶ WWF. 2018. Raport Żywej Planety - 2018: Mierząc Wyżej. Grooten, M. oraz Almond, R.E.A.(Eds). WWF, Gland, Szwajcaria.

⁷ Rands, M. R. W. et al. Rozmowy o bioróżnorodności: wyzwania po roku 2010. *Science* 329, 1298–1303 (2010). Doi: 10.1126/science.1189138

⁸ Komisja Europejska, Strategia różnorodności biologicznej UE do 2030 r. Przywracanie natury do naszego życia. KE: Bruksela (2020).

poprzez poszerzanie sieci obszarów chronionych i opracowanie unijnego planu odbudowy przyrody.

Tworzenie obszarów chronionych, takich jak parki narodowe, jest jednym (tradycyjnym) ze sposobów ochrony gatunków. Kilka inicjatyw promuje łączone podejścia do ochrony, takie jak ochrona transgraniczna i ze względu na to, że zawierają korzyści ekonomiczne, stają się one coraz ważniejsze⁹.

Polityka Wielkiej Brytanii w zakresie Środowiskowych Programów Zarządzania Gruntami

W Wielkiej Brytanii pracuje się nad programem mającym na celu zainspirowanie wspólnych działań w celu ustanowienia Sieci Odzyskiwania Przyrody jako części nowego programu Środowiskowego Zarządzania Gruntami i ambitnego „25-letniego Planu Środowiskowego”¹⁰, który jest zgodny z ogólnoeuropejskim planem zachęcającym do powrotu do natury.

Stowarzyszenie Green Future opracowało 25-letni plan odbudowy środowiska¹¹, skupiony wokół odwracania skutków niezamierzonej utraty przyrody na lądzie, a także w środowisku słodkowodnym i morskim. W ramach tej propozycji konkretne strategie rządu Wielkiej Brytanii objęły posadzenie 11 milionów drzew i ustanowienie Sieci Ochrony Przyrody, która to z kolei ma na celu „ochronę i odtworzenie dzikiej przyrody oraz zapewnienie możliwości ponownego wprowadzenia gatunków, które zniknęły z naszych terenów wiejskich”.

Odpowiednie praktyki rolnicze są kluczowym elementem tej strategii. Zmiana sposobu użytkowania ziemi w rolnictwie była głównym powodem utraty różnorodności biologicznej. Dotacje powinny finansować zarówno rolnictwo agroekologiczne, jak i rolno-leśne, aby wspomóc odbudowę gatunków poprzez poprawę stanu gleby i odrodzenie dzikiej przyrody, żywopłotów, aby zachęcić do kwitnienia dzikich kwiatów i zarośli, które są dobre dla owadów, ptaków i innych dzikich zwierząt.

Ponadto Sieć Ochrony Przyrody pomoże Wielkiej Brytanii osiągnąć cel nr 15 zrównoważonego rozwoju ONZ: „Ochrona, przywracanie i promowanie zrównoważonego użytkowania ekosystemów lądowych, umiarkowane zarządzanie lasami, zwalczanie pustynnienia oraz zatrzymanie i odwrócenie degradacji gleby, a także powstrzymanie utraty różnorodności biologicznej”.

Aby osiągnąć swoje ambitne cele, rząd Wielkiej Brytanii utworzy 500 000 hektarów siedlisk bogatych w dziką przyrodę, łącząc istniejące obszary chronione w ramach różnych krajobrazów takich jak lasy, regiony przybrzeżne, torfowiska, łąki i zarośla. To działanie ma

---

⁹ Rands, M. R. W. et al. Rozmowy o bioróżnorodności: wyzwania po roku 2010. *Science* **329**, 1298–1303 (2010). Doi: 10.1126/science.1189138

¹⁰ Wydział Ochrony Środowiska rządu Wielkiej Brytanii, Sprawy Żywnościowe i Rolnicze. Dokument programowy 10 Marca 2020: Umowy dotyczące ochrony natury (część 6 oraz 7). Dostępne pod adresem: <https://www.gov.uk/government/publications/environment-bill-2020/10-march-2020-nature-and-conservation-covenants-parts-6-and-7> [dostęp 16 czerwca 2020].

¹¹ Rząd Wielkiej Brytanii. *Zielona Przyszłość: Nasz 25-letni Plan Poprawy Stanu Środowiska* (2018).

dodatkową zaletę, ponieważ pozostawia więcej przestrzeni do integracji z dziką przyrodą i spędzania czasu na łonie natury.

Tworzenie sieci dla przyrody

Organizacje takie jak The Wildlife Trusts pomagają rządowi Wielkiej Brytanii w opracowywaniu jego planów.

Sue Young wyjaśnia: „Kilka oddziałów Wildlife Trust pracuje obecnie nad opracowaniem map Sieci Ochrony Przyrody dla swojego obszaru. Proponujemy, aby wszystkie lokalnie mapowane Sieci Odzyskiwania Przyrody połączyły się, tworząc krajową mapę. Idealnie byłoby, gdyby sieci te obejmowały regiony miejskie i wiejskie oraz łączyły siedliska dzikich zwierząt, zwłaszcza gatunków zależnych od środowiska rolniczego.

Wpływ na dziką przyrodę będzie znacznie większy, jeśli rolnicy będą współpracować. Na przykład przywrócenie niewielkiego obszaru izolowanych, bogatych w różne gatunki obszarów trawiastych przyniesie korzyści dla różnorodności biologicznej. Jednak wybranie obszaru zapewniającego funkcjonalne połączenie lub rozproszenie tego terenu przyniesie znacznie większe korzyści, niż wybranie obszaru izolowanego. W związku z tym Nature Recovery Network zapewnia możliwość kierowania wykorzystaniem środków publicznych na tworzenie siedlisk lub możliwości poprawy sieci. Dopłaty powinny mieć na przykład na celu stworzenie zdrowych gleb i silnych, obfitych populacji zapylaczy na całym świecie.”

Przeniesienie sieci na poziom lokalny

Mieszkańcy Char Valley w Dorset pracowali na poziomie wsi, aby wdrożyć tę brytyjską strategię przywracania przyrody poprzez wspólne działania lokalnych rolników, mieszkańców wsi i rady parafialnej. Po ogłoszeniu stanu zagrożenia klimatycznego rada lokalna stworzyła projekt na poziomie gminy o nazwie „Lifelines”, którego celem jest promocja korytarzy dla dzikich zwierząt w Char Valley i okolicach. Zachęca on rolników i właścicieli ziemskich do zaangażowania się w takie kroki, jak redukcja pestycydów i herbicydów, sadzenie żywopłotów lub drzew, tworzenie siedlisk dzikich zwierząt i obrzeży pól pełnych nasion dla ptaków.

Ines Cavill, lokalna mieszkanka i drobny właściciel ziemski, mówi: „Wielu młodych ludzi z tej parafii przyłączyło się do młodzieżowych strajków klimatycznych, jadąc pociągiem ze wsi do pobliskiego miasta Exeter, aby zażądać od dorosłych podjęcia działań w celu odwrócenia kryzysu klimatycznego dla ich pokolenia. Nas dorosłych, zainspirowała ich pasja. Tak więc postanowiliśmy ogłosić stan zagrożenia klimatycznego w parafii. Jest to dobrowolna inicjatywa, oparta na społeczności, która inspiruje i motywuje ludzi. Widząc, jak mapa wypełnia się kolorem zielonym, ludzie zdają sobie sprawę, że część świata, w której żyją, może stać się częścią czegoś znacznie większego i niebywale ekscytującego!”

Wyjaśnia: „brytyjski departament rolnictwa będzie płacił rolnikom za przywrócenie bioróżnorodności, płacąc dotacje rolne, aby zachęcić rolników do odtwarzania ekosystemów w różnych regionach. Projekt idzie dalej, zachęcając do wspólnego działania między rolnikami i lokalnymi mieszkańcami, którzy mogą tworzyć siedliska w swoich ogrodach.”

Projekt jest koordynowany przez niewielki zespół lokalnych mieszkańców, którzy chcą wzmocnić zdrowie i odporność dzikich zwierząt oraz jakość gleby na tym obszarze, zachęcając do tworzenia korytarzy wolnych od pestycydów. Mają nadzieję, że zaangażują jak najwięcej mieszkańców. Niezależnie od tego, czy ktoś ma działkę, mały ogród, gospodarstwo czy dużą posiadłość. U podstaw projektu leży interaktywna mapa, która pokazuje na jasnozielono obszary ziemi, na których nie stosuje się chemicznych pestycydów (insektycydów, herbicydów i fungicydów). Lokalni mieszkańcy, którzy są gotowi zobowiązać się do zarządzania swoją ziemią bez pestycydów, są zaproszeni do przystąpienia do programu. Rolnicy, którzy nie są w pełni ekologiczni, mogą przystąpić do programu, wyłączając części swoich gruntów, takie jak obrzeża pól, żywopłoty lub lasy, na których nie będą stosować pestycydów.

Właściciele ziem są proszeni o „zapisanie się” do projektu. Czyniąc to, rolnicy biorą na siebie obowiązek zarządzania wyznaczonym obszarem z korzyścią dla dzikich zwierząt, poprzez unikanie stosowania pestycydów i gospodarowanie gruntami w sposób, który pozwoliłby dzikim zwierzętom na korzystanie ze słońca, schronienia, składników odżywczych i wody, tam gdzie nie jest są one używane w inny sposób. Gdy właściciel zgłosi się na ochotnika, ta ziemia jest dodawana do mapy jako zielony obszar na mapie Lifelines.

Lokalna społeczność uczestniczącą w projekcie jest zachęcana do spędzania czasu w lokalnych gospodarstwach i lasach, ucząc się umiejętności związanych z pracą na roli i łącząc się z naturą.

Char Valley Mapa Sieci Odzyskiwania Przyrody- od Lifeline Project

Krajowe ramy prawne wspierające wysiłki społeczności

Pomimo szerokiego poparcia społecznego, utworzenie brytyjskiej Sieci Ochrony Przyrody nie będzie takie łatwe. Cele określone w A Green Future są podejmowane od podstaw i przyjmowane z zadowoleniem przez brytyjskie organizacje charytatywne zajmujące się ochroną środowiska, takie jak The Wildlife Trusts¹² oraz Wildlife and Countryside Link¹³. Pojawiają się jednak apele, aby wizja ta stała się prawnie wiążąca.

Wildlife and Countryside Link to koalicja 52 organizacji zajmujących się ochroną środowiska i dziką przyrodą w Anglii. Współpracuje ona z rządem, świadcząc usługi doradztwa w sprawie ustawy o ochronie środowiska. W swoim raporcie z 2019 r., o nazwie 25-letni Plan Ochrony Środowiska,¹⁴ napisano: rok później, Wildlife and Countryside Link wyraziło obawy, czy wystarczająco szybko będą dostępne dostateczne finansowanie i niezbędne podstawy prawne, aby zapewnić ochronę gatunków i siedlisk.

Koalicja sugeruje, że aby odnieść sukces w ustanowieniu Sieci Ochrony Przyrody, rząd Wielkiej Brytanii musi szybko zacząć pracować nad budowaniem lokalnych działań, jednocześnie

¹² <https://www.wildlifetrusts.org/nature-recovery-network>

¹³ <https://www.wcl.org.uk>

¹⁴ Połączenie pomiędzy Dziką Naturą i Wsią. *25-letni Plan Środowiskowy: Jeden rok do przodu* (2019).

uchwalając jasną strategię dla centrum sieci. Wzywa ona jednocześnie rząd do wprowadzanie prawa, poprzez ustawę o ochronie środowiska, aby zapewnić skuteczne wdrażanie środków, z korzyścią dla przyszłych pokoleń.

Wskazówki „Jak to zrobić”:

- Państwo lub rząd powinny być przygotowane do pracy na poziomie różnych departamentów, a nawet granic, aby osiągnąć cele w zakresie ochrony przyrody.
- Strategie dotyczące przyrody powinny działać na wyższym szczeblu lokalnym i angażować szerokie rzesze ludzi - każdy może się zaangażować.
- Przyjmij strategię, która ma jasne cele zarówno przestrzenne i czasowe.
- Ucz się na błędach poprzednich projektów.

Zalecenia dotyczące polityki:

- Cele przywrócenia przyrody muszą być prawnie wiążące.
- Przyjmuj konsekwencje nieosiągnięcia mierzalnych celów.
- Skonfiguruj infrastrukturę do gromadzenia, zarządzania i interpretowania danych środowiskowych.

Lokalni mieszkańcy Char Valley cieszą się lasem- zdjęcie: Kit Vaughan

Węgierski las

Laura Balázs jest wolontariuszką w węgierskiej fundacji 10 Million Trees. Tutaj wyjaśnia, jak wystartował niniejszy projekt oraz kluczową rolę, jaką odegrały lokalne społeczności w sadzeniu drzew, a także plany fundacji na zakładanie lasów zróżnicowanych ekologicznie.

Skąd nazwa 10 Million Trees? To bardzo proste - Węgry mają około 10 milionów mieszkańców i chcielibyśmy, aby każdy obywatel zasadził przynajmniej jedno drzewo. Naszym celem jest sadzenie drzew w taki sposób, aby pomóc zachować bioróżnorodność i przyczynić się do ochrony klimatu. Budujemy również największą ekologiczną, apolityczną, bezstronną, ogólnokrajową społeczność non-profit na Węgrzech, aby zmobilizować wszystkich ludzi mieszkających w naszym kraju do łagodzenia zmian klimatycznych i innych problemów środowiskowych.

Struktura organizacyjna

Powstanie naszej fundacji jest niezwykle, ponieważ nie było zaplanowane. Sam ruch, powstała w jego efekcie społeczność, a także rejestracja fundacji były spontaniczną odpowiedzią na post na Facebooku opublikowany w lipcu 2019 roku przez Ivána Andrása Bojára, historyka sztuki, dziennikarza i redaktora.

W swoim poście Bojár poprosił współobywateli, aby pomogli mu posadzić 10 milionów drzew i tym samym złagodzić skutki zmian klimatycznych. W ciągu kilku dni do inicjatywy dołączyły tysiące osób, a obecnie jego profil Facebook ma ponad 35 000 followersów. Fundacja 10 Million Trees¹⁵ aktualnie zrzesza około 130 lokalnych grup i 25 000 wolontariuszy.

Kluczem do funkcjonowania 10 Million Trees jest regularna komunikacja między wolontariuszami. Każda grupa lokalna dysponuje własną stroną Facebook i zarządza swoimi zadaniami na poziomie lokalnym. Ponadto, wszystkie z nich mają przedstawiciela, który jest w stałym kontakcie z centralnym zespołem organizacyjnym.

Centralny zespół organizacyjny obejmuje personel administracyjny i co najważniejsze – radę ekspertów, w której skład wchodzi Réka Aszalós, ekolog leśny z Węgierskiej Akademii Nauk (MTA), Balázs Bozzay, technik leśny oraz Balázs Zsolnai, ekspert ds. ogrodnictwa.

Przedstawiciele lokalnych grup regularnie dzielą się praktycznymi wskazówkami np. jak skontaktować się z samorządem lub prywatnymi inwestorami, czy jak zdobyć fundusze. Wspólna przestrzeń online służy do przechowywania wszystkich ważnych dokumentów - logo, zdjęć, arkuszy kalkulacyjnych i list kontaktowych. Jest dostępna dla wszystkich przedstawicieli. Około 70% naszych przedstawicieli to kobiety (głównie po trzydziestce i czterdziestce), a większość naszych obserwujących na Facebooku i członków lokalnych grup również mieści się

¹⁵ <https://10milliofa.hu/>

w tej kategorii.

Od początku wszyscy pracują dla fundacji nieodpłatnie i dobrowolnie. Staramy się być organizacją profesjonalną, więc wydaje się nieuniknione, że w przyszłości będziemy wypłacać wynagrodzenie kilku pracownikom. Projekt finansowany jest przez lokalne biznesy, duże firmy i prywatne darowizny.

Sposoby wzmocnienia naszej społeczności

Nasza siła tkwi w naszej społeczności. Naszym celem jest znalezienie różnych sposobów zaangażowania wolontariuszy i zapewnienia edukację w ważnych kwestiach środowiskowych.

Wydarzenia lokalnych grup związane z sadzeniem drzew, mogą być doświadczeniem łączącym. „Po raz pierwszy mieszkańcy naszej wsi spotkali się, aby omówić lokalne kwestie” - powiedział po sesji sadzenia przedstawiciel Bogád, wsi na południu Węgier. Lokalne grupy opracowały innowacyjne pomysły, aby jeszcze lepiej pomóc lokalnym obiektom: jedna grupa w Budapeszcie rozpoczęła projekt jadalnego las-ogrodu w schronisku dla bezdomnych, grupa z Nagykanizsa zasadziła drzewa w schronisku dla psów oraz na terenie Tymczasowego Domu Rodzinnego.

Uważamy, że sadzenie drzew jest radosnym wydarzeniem dla społeczności i należy je świętować. W zeszłym roku ustanowiliśmy „dzień życia”, tydzień po dniu Wszystkich Świętych. W całym kraju, w tym wyjątkowym dniu tysiące ludzi zebrało się w małych grupach, aby sadzić drzewa, organizować pikniki oraz inne wydarzenia społeczne. Mieszkańcy wsi Szilaspogony, w której przeważa ludność romska, zasadzili tyle drzew, ile wynosi liczba mieszkańców całej wioski.

Aby uczcić Dzień Ziemi 22 kwietnia - który w tym roku (2020) jest 50. rocznicą corocznego globalnego wydarzenia - przedłużyliśmy naszą imprezę sadzenia drzew do ostatniego tygodnia. Z uwagi na pandemię SARS-CoV-2 zrezygnowaliśmy z dużych zgromadzeń. Niemniej jednak zdołaliśmy uruchomić własny kanał telewizyjny. Zapraszamy naukowców, muzyków, dziennikarzy oraz wszystkie pozostałe osoby publiczne do podjęcia ożywionych dyskusji na temat zdrowia planety i naszej upragnionej przyszłości. Podczas Tygodnia Ziemi każdego popołudnia prowadziliśmy transmisję na żywo. W związku z tym, że wielu osobom dyskusje online przypadły do gustu, zdecydowaliśmy się kontynuować emisję. Teraz, w każdy wtorek nadajemy program ogrodniczy, w którym omawiamy kwestie związane z sadzeniem drzew. Jak do tej pory tematy obejmowały między innymi: zarządzanie dostawami wody, zazielenianie Budapesztu, a także poruszały kwestie naszego projektu „jadalny ogród dla bezdomnych”.

Wolontariusze 10 Million Trees - zdjęcie: Laura Balázs

Współpracujemy z innymi organizacjami sadzącymi drzewa, aby omówić sposoby wzmocnienia naszej siły lobbystycznej lub dzielenia się zasobami i grupą wolontariuszy. Na przykład, gdyby jedna organizacja nabyła ziemię, ale nie miała wystarczającej liczby

ochotników do sadzenia, inne organizacje mogłyby jej pomóc. Wiosną tego roku opracowano plany wspólnego sadzenia drzew we współpracy z węgierskimi oddziałami organizacji międzynarodowych, w tym Plant-for-the-Planet, będącej inicjatywą ponownego zalesiania w ramach fundacji z siedzibą w Niemczech, oraz Jane Goodall Institute, stanowiącej organizację ochrony przyrody z siedzibą w Stanach Zjednoczonych. Niestety, w związku z pandemią zaniechano dalszych działań w tym zakresie. Oprócz tego zaczęliśmy nawiązywać i zacieśniać relacje z Węgierskimi Służbami Leśnymi oraz Węgierskim Towarzystwem Ogrodniczym.

Właściwy gatunek na właściwym miejscu, we właściwym czasie, pod odpowiednią opieką
Kiedy planujemy sadzenie drzew w miejscach publicznych, to pierwszy krok naszych wolontariuszy skierowany jest na zebranie informacji o możliwych lokalizacjach. Sprawdzają oni podziemny system dostaw mediów za pomocą map przedstawiających rury gazowe i wodociągowe. Następnie, kontaktują się z lokalnymi władzami w celu uzyskania pozwolenia na sadzenie drzew. Konsultują się z miejskim ogrodnikiem lub architektem w sprawie odpowiednich gatunków drzew i wymagań dotyczących wielkości - wiele władz miejskich wymaga, aby drzewa miały określoną wielkość.

Przed posadzeniem drzew na terenie szkół lub innych instytucji społecznych, lokalne grupy kontaktują się z odpowiednimi organami w celu uzyskania pozwolenia. Ścisłe współpracują również z lokalnymi ekspertami, którzy często oferują bezpłatne warsztaty, aby nauczyć naszych wolontariuszy technik sadzenia.

Węgierskie drzewa

Nasz sztab, złożony z trzech ekspertów, opracował obszerny 36-stronicowy przewodnik na temat sadzenia drzew, aby wesprzeć wolontariuszy wszystkich grupy. Przewodnik promuje sadzenie rodzimych gatunków drzew, takich jak klon pospolity (*Acer platanoides*), buk zwyczajny (*Fagus sylvatica*), jesion kwitnący (*Fraxinus ornus*), czy dąb bezszypułkowy (*Quercus petraea*). Równie ważne jest unikanie sadzenia gatunków inwazyjnych, włączając w to jesion zielony (*Fraxinus pennsylvanica*), drzewo niebieskie (*Ailanthus altissima*), naparstnicę (*Paulownia tomentosa*), akację rzekomą (*Robinia pseudoacacia*), a także bukszpan (*Acer negundo*).

Kładziemy ogromny nacisk na pielęgnację drzew. Sadzonki mogą przetrwać tylko wtedy, gdy zostaną objęte pięcioletnim, a nawet dziesięcioletnim okresem pielęgnacji – zwłaszcza teraz, kiedy każdej wiosny doświadczamy coraz suchszych warunków. Grupy wolontariuszy dbają o podlewanie i przycinanie młodych drzewek przez odpowiedni czas. Ponadto, samorządy lokalne często pomagają w opiece nad nimi w późniejszym stadium rozwoju.

Pozytywne plany na przyszłość

W ciągu ostatnich dziesięciu miesięcy posadziliśmy 34 960 drzew i 3469 krzewów, co daje łącznie 38 429 roślin w ramach prywatnych ogrodów, przestrzeni publicznej, szkół oraz instytucji społecznych.

Nasz plan na przyszłość zakłada skupienie się na tworzeniu lasów zróżnicowanych ekologicznie, które przyciągają różne gatunki zwierząt i roślin oraz promują różnorodność biologiczną. Staramy się znaleźć odpowiednie grunty w całym kraju, a nasz ekolog leśny opracowuje plan naukowy. Lobbujemy również nad stworzeniem większej liczby osłon przeciwwiatrowych wokół pól uprawnych i badamy plany współpracy z ekspertami od rolnictwa i leśnictwa, jednak praca jest wciąż w toku. Naszym celem jest tworzenie społecznych lasów z dużą różnorodnością gatunków rodzimych.

Mamy za sobą wspaniały i ekscytujący rok, nie wspominając o całym mnóstwie nowych pomysłów i projektów do realizacji w przyszłości. Liczymy, że uda się nam zwiększyć liczbę lokalnych grup. Z całą pewnością będziemy kontynuować programy edukacyjne, współpracować z organizacjami krajowymi oraz zagranicznymi, a przede wszystkim sadzić kolejne drzewa.

Wskazówki „Jak to zrobić”:

- Korzystaj z platform internetowych i mediów społecznościowych, aby pozostać w kontakcie z innymi wolontariuszami, dzielić się informacjami i opowiadać innym o swojej pracy.
- Zachęcaj społeczność do zaangażowania poprzez regularne spotkania, warsztaty i wydarzenia lokalne, regionalne oraz krajowe.
- Upewnij się, że drzewa są sadzone profesjonalnie przy użyciu odpowiedniego gatunku, we właściwym miejscu, o właściwej porze roku i czy są odpowiednio pielęgnowane.

Sugestie dotyczące polityki:

- Poszukaj wsparcia ze strony władz lokalnych, aby pomóc organizacjom sadzącym drzewa zapewnić ziemię, wiedzę fachową i zaopatrzenie w wodę.

Kwiat kokoryczu w węgierskim lesie

Studium przypadku 6: Holandia - Zarządzanie gruntami przez stowarzyszenie małych rolników

Albert van der Ploeg i Wout van Vulpen z Northern Frisian Woodlands Association w Holandii wyjaśniają, w jaki sposób indywidualni mali rolnicy mogą współpracować za pośrednictwem stowarzyszenia, aby tworzyć umowy z rządem na skalę regionalną, wykorzystując mechanizm „wejściowych i tylnych drzwi” jako sposób, aby zaoszczędzić sobie papierkowej roboty, a jednocześnie zachować niezależność swoich małych gospodarstw.

Na początku lat 90., w następstwie rosnących obaw związanych z zanieczyszczeniem wód gruntowych przez kwaśne deszcze, Haga nałożyła na rolników nowe przepisy regulujące ochronę krajobrazu, a także ograniczenia emisji amoniaku oraz azotu, które między innymi objęły zakaz rozrzucania obornika na wierzchu gleby, na rzecz wtryskiwania go pod jej powierzchnię.

Przepisy te stanowiły poważne zagrożenie dla małych gospodarstw. Nowe metody nie tylko podnosiły koszty, ale również wywołały obawy wśród rolników. Obawiano się, że ciężki sprzęt, niezbędny do realizacji przedsięwzięcia, odcisnie swoje piętno na stanie gleby i jakości wód gruntowych. W 1992 roku czterech mężczyzn z północnej części Fryzji zebrało się, by walczyć o swoje gospodarstwa i styl życia. Byli to Fokke Benedictus, Pieter de Jong, Geale Atsma i Douwe Hoeksma.

Wiadomość dla Hagi była taka, że chcą dbać o środowisko, ale potrzebują pomocy. Wierzyli w istnienie alternatywy, zamiast zostać ukaranymi grzywną za nieprzestrzeganie nowych przepisów. Jako rolnicy chcieli dbać o ziemię tak samo jak wszyscy, ale zdali sobie sprawę, że aby przekonać rząd o ich zaangażowaniu w ochronę środowiska i wartościach ich tradycyjnych sposobów postępowania, muszą lepiej zrozumieć kwestie środowiskowe. Dotarli do osób specjalizujących się w ziemi, wodzie, przyrodzie, krajobrazie, bioróżnorodności i żywności, aby przedstawić Hadze wykonalną, dobrze zbadaną propozycję. Kiedy skontaktowali się z innymi rolnikami, początkowo spotkali się ze sceptycyzmem, ale w ciągu następných czterech lat udało im się zdobyć poparcie wielu z nich. W 1996 roku, kiedy liczyli 60 członków, Stowarzyszenie Lasów Północnofryzyjskich (NFW) przyjęło ich rozwiązanie, ponieważ mieli wsparcie naukowe ze strony uniwersytetów i organizacji przyrodniczych, wykazując, że ich rodzaj rolnictwa był mniej szkodliwy dla środowiska, niż większy agrobiznes. Rząd był więc skłonny zawrzeć umowę z pewnymi wyjątkami.

Układy zbiorowe

Chociaż stowarzyszenia rolnicze istniały wcześniej, NFW było inne. Kiedyś każdy rolnik musiał sam kontraktować się bezpośrednio z rządem, teraz natomiast NFW negocjowało w imieniu wszystkich. NFW odnosi się do swojej dużej regionalnej umowy z rządem jako kontraktu „przy drzwiach wejściowych”, a przy „tylnych drzwiach” zawiera wiele drobnych umów ze swoimi członkami.

Członkowie płacą 35 euro rocznie za przynależność do NFW i zgadzają się na prowadzenie określonej działalności, którą może być na przykład redukcja emisji lub wspieranie różnorodności biologicznej w gospodarstwach rolnych. Rolnicy odnoszą korzyści, ponieważ na ogół nie są dobrzy w tworzeniu pism, ani księgowości, a w biurze są ludzie, którzy mogą za nich zrobić wiele rzeczy. Jako stowarzyszenie, NFW bierze odpowiedzialność za zapewnienie wszystkim członkom tego, co zostało uzgodnione w ich umowach „przy tylnych drzwiach”, tak aby razem byli w stanie dotrzymać zobowiązań z rządem. Współpraca prowadzona w taki sposób rozwija zaufanie, co jest bardzo ważne.

Wraz z rozwojem modelu sojuszy, w całej Holandii powstały inne stowarzyszenia. Kiedy NFW zaczęło działać, Haga miała 18 000 kontraktów z rolnikami. Od 2016 r. mają ich tylko 40. Każdego roku odbywają się konsultacje z interesariuszami, partnerami obszarowymi i innymi uczestnikami, aby ocenić, jak wygląda sytuacja. NFW prowadzi również regularne konsultacje z rządem w celu uzasadnienia polityki i podejścia oraz po to, aby przejrzeć osiągnięcia i omówić ulepszenia, które można wprowadzić na kolejny rok.

Praca z naturą

Tak jak gospodarstwo stale się rozwija, tak samo dzieje się ze stowarzyszeniem. Początkowo umowa NFW z rządem koncentrowała się na krajobrazie, ale została poszerzona o różnorodność biologiczną i edukację. Dzięki innowacyjnemu podejściu, za każdym razem, gdy NFW negocjuje z rządem, częściej pojawiają się nowe rozwiązania, niż powstają kolejne problemy.

NFW słucha swoich interesariuszy, którzy z kolei rozumieją trendy agroekologii i kwestie środowiskowe. Stowarzyszenie zawsze podkreśla, że „mierzyć to wiedzieć”. Jeśli za wzrost poziomu zanieczyszczenia obwinia się gospodarstwa, a prawdziwą przyczyną są samochody lub przemysł, potrzebne będą badania, które dowiodą, że metody stosowane przez rolników z NFW nie przyczyniają się do nasilenia problemu.

Badania przekonują zarówno członków, jak i rząd, ponieważ pokazują, że intensywniejszy rozwój to nie jest dobra przyszłość. Niektórzy członkowie uważają jednak, że przyszłość to intensywne rolnictwo - wiedzą, że pieniądze przynosi produkcja żywności, a jeśli inwestują w przyrodę i krajobraz, to kto im za to płaci? Więc jeśli NFW będzie im w stanie pokazać, że ich produkty są ulepszone, a zatem stają się bardziej wartościowe dzięki uprawom rolnym z uwzględnieniem natury, ich perspektywa zmienia się. Producenci mleka dowiadują się na przykład, że pielęgnacja drzew przyciąga więcej ptaków, a one z kolei zjadają owady, które niszczą trawę. Co za tym idzie, istnieje mniejsze zapotrzebowanie na środki owadobójcze, bydlę spożywa mniej chemii, a tym samym zdrowie ich zwierząt ulega poprawie.

W ramach realizacji swojego najnowszego celu NFW organizuje laboratoria terenowe. Zespoły w gospodarstwach testują innowacyjną produkcję, aby sprawdzić, które metody są najbardziej przyjazne dla natury. Od 2015 r. Wspólna Polityka Rolna Unii Europejskiej oferuje dotacje dla kolektywów zajmujących się zarządzaniem przyrodą i krajobrazem. Jeśli NFW udowodni, że

pewne sposoby uprawiania roli pomagają naszym rządowi i gminom rozwiązać część problemu klimatycznego, stowarzyszenie może otrzymać pieniądze na dalsze innowacje.

NFW planuje realizację 150 projektów w ciągu najbliższych pięciu lat. Im więcej odkryć w zakresie agroekologii dokona stowarzyszenie we współpracy z Wageningen University w Holandii i rolnikami z NFW, tym większe może mieć nadzieję na udział w polityce w Holandii, a nawet w polityce całej Europy.

NFW wyciągnęła grupę dzieci ze szkół podstawowych poza salę lekcyjną, na pola. Razem zbudowali małe drewniane domki i nauczyli się, jak utrzymywać krajobraz w nienaruszonym stanie - o owadach i innych dzikich zwierzętach. Dzieci wiedzą, czym jest komputer, ale nigdy nie widziały krowy! Po powrocie do domu mogą podzielić się wrażeniami z rodzicami i innymi członkami rodziny i tak po prostu nawiązują nowe znajomości między pokoleniami.

Ochrona tradycyjnej wiedzy

Obecnie w prowincji Friesland jest 800 członków NFW - nie tylko rolników, ale także mieszkańców, którzy wspierają ich działania. Członkowie otrzymują regularne informacje za pośrednictwem biuletynów i spotkań w terenie. Nie mają dużej rotacji członków. Rolnicy opuszczają NFW głównie dlatego, że odchodzą na emeryturę lub ich gospodarstwa stają się bardzo duże. Odejście wiąże się z kosztami finansowymi, które częściowo zachęcają do długoterminowego zaangażowania.

Celem stowarzyszenia jest zdrowe rolnictwo w społeczności, będącej w równowadze ze środowiskiem. Oprócz tego pięć podstawowych wartości stowarzyszenia to: zaufanie, przejrzystość, komunikacja, praca z serca i wiedza.

NFW ma długą historię budowania zaufania z rządem i jego członkami. Jest to model oddolny - rolnicy nie lubią, gdy rząd mówi im, jak mają coś robić, ale stowarzyszenie wzmacnia ich i zachęca do posiadania osobistych ambicji dotyczących ich regionu. Mogą współpracować z naukowcami, dając im sugestie wynikające z doświadczenia w swoich gospodarstwach, wykorzystując wiedzę przekazaną przez ich przodków - mają okazję pokazać rządowi, jak można poprawić sytuację.

Jest takie słowo w języku fryzyjskim: Mienskip. Luźno można to przetłumaczyć jako „społeczność”, ale pełniej oznacza wspólne wykorzystanie lub wspólne działanie, aby coś osiągnąć - bycie odpowiedzialnym za coś wspólnie i zapewnianie, że wszystko idzie po dobrym torze. To podejście zawsze działało dobrze dla NFW, więc nadal będą go używać.

Wskazówki „Jak to zrobić”:

- Przedstaw rozwiązania organowi zarządzającemu i uzyskaj wsparcie od organów zewnętrznych, takich jak naukowcy uniwersyteccy i / lub organizacje non-profit.
- Upewnij się, że wszelkie opłaty członkowskie dla rolników są tak niskie, jak tylko się da.
- Zapewnij członkom wsparcie administracyjne, takie jak księgowość.

- Działaj w sposób przejrzysty i zachęcaj do zaangażowania społeczności poprzez rozmowy edukacyjne i wspólne wydarzenia.

Zalecenia dotyczące polityki:

- W niniejszym przykładzie terytorialnego podejścia do zbiorowego zarządzania gruntami drobni rolnicy nawiązali porozumienie regionalne z rządem. Projekt był i nadal jest prowadzony przez samych rolników, a nie urzędników.
- Wspólna praca jako grupa rolników na jednej umowie między rolnikami a państwem przynosi korzyści wszystkim stronom. Rolnicy odnoszą korzyści, ponieważ ważne decyzje mogą być podejmowane jako grupa. Państwo na tym korzysta, ponieważ kolektyw zapewnia przestrzeganie wszelkich wiążących umów ze strony wszystkich rolników.
- Przykład tego, jak model oddolny, kierowany przez rolników, prowadzi do relacji zbudowanej na zaufaniu między rolnikami, a państwem.

Rolnik NFW

Wniosek

Inspirujące historie, przedstawione w publikacji „Zbiorowe Podejście do Zarządzania Gruntami”, ilustrują, w jaki sposób innowacyjne metody mogą zapewnić skuteczne i wykonalne rozwiązania w zakresie przywracania naszego krajobrazu i gospodarki, także w odniesieniu do przyszłości. Wspólnym wątkiem, który przewija się we wszystkich studiach przypadków, jest współpraca.

Ziemia jest skomplikowanym ekosystemem relacji, a współpraca między wszystkimi częściami tego ekosystemu sprawia, że jest on zdrowy i wystarczalny dla wszystkich.

Osiągnięcie prawdziwej współpracy przy projekcie - szczególnie jeśli dotyczy to różnych zainteresowanych, którzy mogą mieć różne pomysły, może być długim procesem wymagającym poświęcenia. Współpraca z wieloma osobami to skomplikowane zadanie, ale nagrodą za włożony wysiłek może być odniesiony sukces i zjednoczona społeczność.

Decyzja, jak i gdzie rozpocząć wybrany projekt, może wydawać się zniechęcająca dla osoby, która jest nowicjuszem w zarządzaniu gruntami. Ale jak pokazują studia przypadków, możemy uczyć się od innych i po zainspirowaniu się pomysłami innych, stawiać pierwsze kroki.

Chiński Tao Te Ching mówi, że „Podróż na tysiąc mil zaczyna się od jednego kroku”. Bez względu na to, jak ambitne jest to zadanie, jak długa jest podróż lub jak bardzo jest pracochłonna, aby ją rozpocząć, zawsze potrzebny jest pierwszy krok. Jeśli podejmiesz inicjatywę, reszta wyprawy sama się układa i wtedy rozpoczyna się misja.

Możesz zacząć od zwołania spotkania ludzi o podobnych poglądach, zebrania rolników, aby ich zainspirować lub odwiedzenia innych projektów, biorąc udział w sadzeniu drzew lub organizując pokaz na wiejskim jarmarku. Gdy ludzie zostaną zainspirowani, pomysł może się rozwinąć i każdy może wnieść swoje własne umiejętności.

Wieś siedmiogrodzka (transylwańska) zdała sobie sprawę, że dobro wspólne jest kluczowe dla kontynuacji rolnictwa na własne potrzeby w ich regionie i chociaż te wspólne obszary są pod presją takich praktyk, jak zakup ziemi na dużą skalę przez duże firmy, przyjęły one tradycyjne techniki gospodarowania pastwiskami i utrzymują stare tradycje utrzymania społeczności przy życiu poprzez wykorzystanie wspólnych ziem.

We Włoszech powstały bioregiony, gdzie producenci z jednego regionu połączyli swoje siły, by przeciwstawić się monokulturom orzechów laskowych. Ich zbiorowa odporność stała się tak silna, że pomimo pandemii koronawirusa lokalni producenci i hodowcy we Włoszech byli w stanie dalej prosperować, ponieważ stanęli na wysokości zadania, dostosowując się do sytuacji poprzez wprowadzanie innowacji.

Powstające Sieci Ochrony Przyrody w Wielkiej Brytanii są częścią szerszego europejskiego planu tworzenia korytarzy bioróżnorodności poprzez zachęcanie rolników do współpracy. Powstanie ona na poziomie całej UE, jeśli obywatele UE będą się na to naciskać, ale dopóki ta nowa polityka nie zostanie wprowadzona, ludzie będą nadal pracować od podstaw. Lokalni mieszkańcy Char Valley zainspirowani młodzieńczym strajkiem klimatycznym, ogłosili „kryzys klimatyczny” i rozpoczęli projekt Lifelines mający na celu stworzenie Sieci Odzyskiwania Przyrody w miejscu, w którym mieszkają i pracują.

Zaniepokojeni zmianami klimatu obywatele Węgier postanowili wziąć sprawy w swoje ręce i zrobić coś odważnego. Węgierski projekt 10 Million Trees, którego celem jest zasadzenie

jednego drzewa na mieszkańca kraju, obchodził swoje pierwsze urodziny wczesnym latem 2020 roku. Obecnie na Węgrzech wszystko jest na dobrej drodze do stworzenia ekologicznie zróżnicowanych lasów z pomocą rolników, ekologów i lokalnych mieszkańców, sadzących nowe drzewa.

Z kolei stowarzyszenie Northern Frisian Woodlands w Holandii zostało zapoczątkowane przez zaledwie czterech rolników, którzy połączyli siły, aby chronić swój tradycyjny styl życia i gospodarowanie w zgodzie z naturą. Obecnie stowarzyszenie liczy 800 członków i współpracuje z agroekologami z Uniwersytetu Wageningen. Jako drobni rolnicy agroekologiczni, działacze stowarzyszenia współpracują ze sobą, aby dokonać zmian w krajobrazie.

Każda z tych inicjatyw podjęła jakieś kroki, aby rozpocząć nową drogę do przywrócenia równowagi ziemi.

Możemy się od nich uczyć, jak naśladować ukształtowanie terenu i nabyć umiejętności współdziałania w zarządzaniu nim. Będzie to wymagało umiejętności słuchania i przyznania, że czasami się mylimy, a inni mają rację lub tego, że w niektórych przypadkach może być potrzebny kompromis. Czasem będzie to również oznaczać pracę od podstaw, gdy coś pójdzie nie tak. Korzyści płynące ze wspólnej pracy mogą jednak przekraczać trudności i nie możemy bać się próbować.

Zdjęcie

Cokolwiek możesz zrobić lub o czym marzysz, możesz to zrobić.
Śmiałość ma w sobie geniusz, siłę i magię!– Goethe